

Utflyttning av produktion inom den svenska industrin

Daniel Lennartsson¹⁰
Pär Lindholm¹⁰

Sammanfattning

I denna rapport studeras fenomenet *flyttning av produktion till utlandet*. I takt med en ökad internationalisering har flytt av produktion kommit att få en allt större uppmärksamhet. I denna rapport har SCB, med utgångspunkt i AMS varselstatistik, försökt kvantifiera omfattningen av flytt utomlands efter bransch, storleksklass, region, ägande och det land som produktionen flyttat till.

I Sverige har ca 8 500 industrivarsel lagts för flytt av produktion utomlands mellan åren 2002 och 2004. Detta motsvarar ett årligt genomsnitt på ca 2 800 varsel, vilket i sin tur motsvarar 0,4 procent av industrisysselsättningen 2001 eller ungefär ett jobb av 250.

Mer än hälften av varslen har lagts för flytt av produktion till lågkostnadsländer. Flytt till lågkostnadsländer motsvarade genomsnitt ca 1 700 varsel årligen eller 0,23 procent av den totala industrisysselsättningen. Bland lågkostnadsländerna är Kina den vanligaste destinationen. Ungefär vart sjätte varsel beror på en flytt dit. Andra viktiga lågkostnadsdestinationer finns bland närliggande europeiska länder såsom Polen och de baltiska länderna.

Cirka två femtedelar, eller 1 150 per år, av samtliga varsel berodde på flytt av produktion till högkostnadsländer. Det är främst till grannländer som Finland, Danmark och Tyskland som produktionen flyttat.

Det genomsnittliga antalet varsel i förhållande till industrisysselsättningen ökade med storleken på arbetsstället. För arbetsställen

¹⁰ Författarna är utredare vid enheten för näringslivets struktur vid SCB. Förfrågningar kan ställas direkt till författarna via e-post med adress fornamn.efternamn@scb.se.

med fler än 200 anställda uppgick det genomsnittliga antalet varsel för flytt av produktion till utlandet till ca 0,55 procent av industri-sysselsättningen. För de allra minsta arbetsställena var motsvarande uppgift endast 0,09 procent. Arbetsställen med fler än 200 anställda har i störst utsträckning valt att förlägga sin produktion till lågkostnadsländer, medan de med färre än 200 anställda oftare valt högkostnadsländer.

Cirka sju procent av samtliga industriarbetsställen ägs av internationella företag. Utlandsägda företag äger tre procent av samtliga industriarbetsställen och svenskägda internationella företag fyra procent. Andelen varsel som lagts för flytt av produktion utomlands visade under den undersökta perioden ett omvänt mönster. Hela 54 procent av varslen på grund av flytt av produktion utomlands skedde i utlandsägda företag. Motsvarande tal för svenskägda internationella företag var 38 procent och för övriga företag 8 procent.

El-, elektronik- och optikbranschen är en av tre branscher som drabbats hårdast under 2002–2004 då det gäller flytt utomlands. I genomsnitt har antalet varsel som lagts inom branschen med den motiveringen motsvarat 0,8 procent av sysselsättningen. Andra branscher i samma nivå var textil- och beklädnadsindustrin samt gummi- och plastvaruindustrin. Inom textil- och beklädnadsindustrin samt jord- och stenvaruindustrin gick all flytt av produktion till lågkostnadsländer.

Den region som drabbats hårdast då industriproduktionen flyttat utomlands är Småland med öarna. Här motsvarade det genomsnittliga årliga antalet varsel 0,7 procent av sysselsättningen. En region som i stort sett klarat sig från flytt av produktion till utlandet är Övre Norrland, där det genomsnittliga årliga antalet varsel endast motsvarade 0,1 procent av sysselsättningen.

Inledning

Under de senaste åren har vi mötts av ett antal fall av nedläggning av verksamhet i Sverige för att denna senare ska uppstå någonstans utanför landets gränser. Det kan handla om all verksamhet vid ett arbetsställe eller en del av verksamheten. Vi har i denna studie analyserat fenomenet *flyttning av produktion till utlandet* och försökt att mäta dess omfattning.

Sedan år 2000 har tillväxten i ekonomin varit hög utan att antalet arbetstillfällen har ökat i samma grad. I debatten har utflyttning av produktion från Sverige till lågkostnadsländer framhållits som en viktig förklaring till att sysselsättningen inte utvecklats som förvän-

tat. Det har lett till att internationell omlokalisering av produktion, eller jobb, till lågkostnadsländer väckt ett ökat intresse hos beslutsfattare, media och forskare.

De tänkbara orsakerna till att företag i allt större utsträckning flyttar delar av sin produktion är många. En av förklaringarna är den tekniska och ekonomiska utvecklingen i Östeuropa, Asien och Sydamerika. En annan är minskade problem att kommunicera på långa avstånd i kombination med lägre kostnader för transporter. Sammantaget kan motiven härledas till den ökade globalisering som förändrat näringslivets förutsättningar.

Flytt av produktion berör inte bara industrin utan även tjänstesektorn, såsom IT-tjänster, bokföringstjänster och forskningstjänster. I den här studien har vi dock valt att enbart studera den svenska industrin.

Syfte och avgränsningar

Denna artikel syftar till att redovisa det antal jobb som påverkats av att svensk industriproduktion har flyttat utomlands mellan 2002 och 2004. Resultaten redovisas efter bransch, region, storleksklass, ägande och vilket land produktionen flyttat till. I korthet berörs också frågan om hur det har gått för de uppsagda personerna efter varslet om flytt utomlands.

Artikeln fokuserar på flytt av produktion från Sverige till andra länder. I artikeln presenteras statistik över flytt av produktion inom tillverkningsindustrin, dvs. inom branscherna 10-37 enligt Svensk näringsgrensindelning (SNI 2002). I texten används begreppet industrin synonymt med tillverkningsindustrin.

Då AMS varselstatistik inte täcker in de företag som har varslat färre än fem anställda, ingår inte dessa arbetsställen i studien.

Förutom direkta effekter på sysselsättningen i de företag som genomför neddragningar av antalet anställda, förekommer det även en rad indirekta effekter. Med indirekta effekter avses effekter på företag som är underleverantörer till företag som flyttat sin produktion och därmed förlorat sin kund. I denna rapport presenteras endast statistik över de *direkta* effekterna av flytt av produktion.

Begreppet flytt av produktion

Omfattningen av flytt av produktion skiljer sig åt mellan olika organisationers mätningar. Detta beror till stor del på att begreppet är svävande. I den svenska debatten används ett flertal olika tolk-

ningar. I denna rapport har vi valt att följa den definition som ITPS (Mattila och Strandell, 2006) använder.

I denna studie används en snäv definition av begreppet flytt av produktion som går ut på att vi studerar den omlokalisering eller outsourcing som *direkt* påverkar produktionen och sysselsättningen i Sverige. Det är alltså viktigt att skilja på flytt i bemärkelsen omlokalisering/outsourcing och expansion respektive ägarförändringar.

I nedanstående figur kan man se fyra olika slags flytt av produktion, inom eller utanför egen organisation samt inom eller till/från ett land. En ändrad geografisk lokalisering kallas för omlokalisering, medan outsourcing betyder att verksamheten överläts på en extern leverantör. Vid omlokalisering har företaget fortfarande kontroll över verksamheten och kan ångra sitt beslut. Outsourcing innebär till skillnad från omlokalisering att verksamheten överläts på ett annat företag och det ursprungliga företaget förlorar kontrollen över den (Mattila & Strandell, 2006).

Figur 2
Exempel på flytt av produktion
Examples of relocation of production

	Inom ett land	Internationellt
Inom egen organisation	<i>Nationell omlokalisering</i> av produktion inom egen organisation	<i>Internationell omlokalisering</i> av produktion inom egen organisation
Utanför egen organisation	<i>Nationell outsourcing</i> av produktion till extern leverantör	<i>Internationell outsourcing</i> av produktion till extern leverantör

Företagens drivkrafter

Konkurrensen från lågkostnadsländer har varit i fokus under de senaste åren. Det finns fortfarande stora skillnader i produktionskostnader mellan högkostnadsländer och lågkostnadsländer. Enligt teorin om internationell handel skulle handeln med lågkostnadsländer ha en positiv effekt på samtliga inblandade länder. Det vore dock felaktigt att dra slutsatsen att skillnader i arbetskostnader skulle leda till att hela den industriella sektorn i högkostnadsländer flyttas till lågkostnadsländer.

Det finns naturliga barriärer mot att produktion flyttas utomlands. Först och främst finns det fasta kostnader. När arbetsställen har etablerat sig i ett land så har de fasta kostnaderna för produktionen redan genererat ett utlägg som är svårt att få tillbaka. Om man

omlokaliserar de här produktionsenheterna till lågkostnadsländer är man tvungen att göra utlägg för de fasta kostnaderna två gånger. Därför är lägre produktionskostnader i utlandet inte ett tillräckligt incitament för att flytta produktion utomlands.

En *andra* barriär är avstånden. Att producera utomlands är mer kostsamt för företagen om dess produkter ska konsumeras på den inhemska marknaden, eftersom avstånden till lågkostnadsländerna genererar transportkostnader. Att behålla produktionen inom landet kan också av andra skäl vara en tillgång om man ska sälja på den inhemska marknaden. Till exempel kan en flytt av produktionen medföra lägre försäljning och generera indirekta kostnader i form av ökade kostnader för marknadsföring på den svenska marknaden.

En annan aspekt på flytt av produktion är möjligheten att nå nya marknader. Lågkostnadsländerna är inte bara konkurrenter med potentiellt lägre kostnader än högkostnadsländer, de är också kunder till industrialiserade länder och deras efterfrågan kommer att stiga i takt med den inkomst som de kan få genom att den internationella handeln ökar och deras ekonomiska utveckling accelererar. Det är uppenbart om man studerar uppgifter över Kinas BNP per capita som växte med 214 procent mellan 1993–2004. Som jämförelse kan vi se att samma utveckling för Sverige endast var 33 procent. Kinas andel av den svenska varuexporten steg med nära 22 procent mellan 1993 och 2003, även om den bara utgör en liten andel, 2,2 procent, av den totala svenska exporten.

Metod och kvalitet i statistiken

Metod

Utgångspunkten för denna analys har varit att från AMS uppgifter om uppsagda personer fördelade på orsaks-koder, såsom flytt av produktion, *skapa ett register* över arbetsställen som flyttat sin produktion utomlands. I ett nästa steg har ett antal statistikuppgifter om arbetsstället hämtats från andra register.

I steg 1 till 7 nedan beskrivs tillvägagångssättet för att skapa registret och inhämta statistikuppgifter till detta.

Steg 1 – Utgår från registret över varslade personer enligt AMS

I det register som vi utgått från finns det för åren 2002–2004 endast *uppgifter om varslade personer* och inte varslade arbetsställen och företag.

Steg 2 – Kopplar varslade personer till arbetsställe

Med hjälp av de uppsagda individernas personnummer i steg 1 har uppgifter från Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS)¹¹ inhämtats om vilka företag och arbetsställen individerna blivit uppsagda från. Därmed har också uppgifter som är kopplade till företagen och arbetsställena kunnat fastställas.

Steg 3 – Mäter arbetsställets sysselsättningsförändring

För att i ett senare skede kunna skapa den matris över arbetsställen, som med hög sannolikhet flyttat sin produktion utomlands (se figur 3 nedan), börjar vi med att mäta arbetsställets sysselsättningsförändring. Vi antar att om man flyttar sin produktion minskar sysselsättningen på arbetsstället. Vi har flaggat upp arbetsställen där sysselsättningen minskat med minst 25 procent mellan två år.

Mätningen av sysselsättningsförändringen har gjorts för året före och året efter varselåret. Om ett företag exempelvis varslat för flytt av produktion under 2002, så har vi mätt sysselsättningsförändringen för arbetsstället mellan 2001 och 2003. Det är även denna sysselsättningsförändring som vi använt parallellt med storleken på varslat i våra tabellpresentationer längre fram. Uppgifter om sysselsättningen har hämtats från SCB:s företagsregister (FDB).

Steg 4 – Mäter arbetsställets importförändring

För att i ett senare skede kunna skapa den matris (se figur 3 nedan) över arbetsställen som med hög sannolikhet flyttat sin produktion utomlands, behöver vi även mäta arbetsställets importförändring.

Importen har först aggregerats till arbetsställets koncernnivå. Detta gör det möjligt att beskriva ett flöde av import för ett slag av produkter, land som produkten importeras ifrån och den importerande koncernen. Produkten är identifierad utifrån Svensk produktindelning efter näringsgren (SPIN). SPIN innehåller ca 120 produkter. Förändringen av importen mäts på motsvarande sätt som sysselsättningen, dvs. året före och året efter varselåret. Importförändringen ska också ha skett för en produkt som motsvarar den verksamhet som arbetsstället tidigare har bedrivit. Produktens SPIN-kod ska överensstämma med arbetsställets näringsgren enligt SNI 2002 på tresiffernivå.

När importförändringen mätts har vi tagit hänsyn till att det finns kostnadsskillnader mellan länder. En import från Kina av samma kvantitet som en import från Frankrike har förmodligen inte lika

¹¹ www.scb.se/rams.

högt värde. Importen från respektive land har räknats om med hänsyn till landets skillnad i BNP per capita gentemot Sverige. BNP per capita har alltså använts för att ta hänsyn till kostnadsskillnader mellan länder.

Vi har flaggat upp de arbetsställen där importökningen är större än den skattade avbrutna svenska produktionen av varan som troliga flyttare av produktion.

Steg 5 – Skapar en matris över arbetsställen som med olika sannolikheter flyttat sin produktion utomlands

De arbetsställen som enligt steg 3 har en sysselsättningsminskning och enligt steg 4 har en importökning har nu fått en markering att de med hög sannolikhet flyttat sin produktion utomlands det aktuella varselåret. Denna variabel kallar vi nu *ImpSys*.

Utifrån AMS variabel om flytt av produktion nu benämnd *Flytt*, kan nedanstående matris (figur 3) tas fram genom att korstabulera variablerna *ImpSys* och *Flytt*.

Figur 3

Indikationer på flytt av produktion 2002

Indications of international relocation of production, 2002

	ImpSys = 0	ImpSys=1
Flytt = 0	<p>Låg sannolikhet för flytt utomlands</p> <p>A) Företaget har varken flaggats för flytt utomlands enligt vår modell eller har någon flagga från AMS.</p> <p>572 företag</p>	<p>B) Företaget har enligt vår modell flaggats för flytt utomlands, men har ingen flagga från AMS för flytt av produktion.</p> <p>44 företag</p>
Flytt = 1	<p>C) Företaget har inte enligt vår modell flaggats för flytt utomlands, men har en flagga från AMS för flytt av produktion.</p> <p>48 företag</p>	<p>Hög sannolikhet för flytt utomlands</p> <p>D) Företaget har enligt vår modell flaggats för flytt utomlands och har en flagga från AMS för flytt av produktion.</p> <p>15 företag</p>

Not: Uppgifterna om antalet arbetsställen som tillhör respektive grupp är taget från varselåret 2002 men liknande mönster kan ses för 2003 och 2004.

Steg 6 - Manuell genomgång av kritiska företag

De arbetsställen som enligt matrisen tillhör rutorna B och C har kontrollerats manuellt för att avgöra om produktion flyttat utomlands. De som tillhör rutan A har inte kontrollerats, då de med låg sannolikhet har flyttat sin produktion utomlands. Arbetsställen i ruta D har

då omvänt en hög sannolikhet för att ha flyttat sin produktion utomlands. Den manuella genomgången har gjorts för varselårgångarna 2002–2004 och motsvarar ca 100 arbetsställen per årgång. Den manuella genomgången har genomförts med hjälp av årsredovisningar, information på Internet och information i SCB:s företagsregister.

Vi har hittat arbetsställen som flyttat sin produktion utomlands i alla rutorna B, C och D. Det finns alltså företag som flyttat sin produktion utomlands utan att de angivit flytt av produktion enligt AMS varselstatistik.

Steg 7- Matchningar mot andra register

När sedan ett fullständigt register över arbetsställen som flyttat utomlands framställts enligt steg 1 till 6 har registret matchats mot

- AMS:s varselstatistik för att fånga antalet varslade och antalet uppsagda personer
- SCB:s företagsregister för att få uppgifter om bransch, region, sektor och antal sysselsatta
- ITPS statistik över internationella företag för att åsätta respektive arbetsställe en kod om ägandet (utlandsägt, svenskägt internationellt företag och övriga)
- SCB:s utrikeshandelsstatistik för att fånga från vilket land som företaget importerar de varor som tidigare producerades inom landet. När importflöden kommit från ett antal olika länder har vi bara tagit med det största flödet. Metodiken är densamma som i steg 4.
- SCB:s registerbaserade arbetsmarknadsstatistik i syfte att ta fram uppgifter om individernas sysselsättningsstatus för dem som blivit berörda av varsel.

Kvalitet i statistiken

De uppgifter som använts för att skapa registret i denna studie är behäftade med en viss osäkerhet på grund av felkällor såsom ramtäckning, bortfallsfel, mätfel och bearbetningsfel. För en mer ingående beskrivning av de olika felkällorna i undersökningarna hänvisas till SCB:s webbplats.

Eftersom vi manuellt har gått igenom samtliga arbetsställen som vi enligt modellen misstänkt har flyttat sin produktion utomlands, bör de arbetsställen som vi pekat ut ha flyttat sin produktion. Därför tror vi att risken för överskattning är obetydlig.

Det finns dock en osäkerhet vid landangivelsen för flytt av produktionen som kan leda till överskattning för det aktuella landet. Landangivelsen har tagits från årsredovisning, information på Internet eller från det land som man haft den största importförändringen från. Osäkerheten i samtliga dessa tre källor kan leda till en överskattning av flytt av produktion till ett visst land. Samma osäkerhet kan givetvis lika gärna leda till en underskattning av flytt till det aktuella landet.

Den manuella genomgången av arbetsställen har inte genomförts för de arbetsställen som varken enligt vår modell flaggats för flytt utomlands eller har någon flagga för flytt av produktion från AMS. Det kan tänkas att det finns arbetsställen som flyttat sin produktion utomlands även inom denna grupp, men vi bedömer det som osannolikt.

Utflyttningens effekter

En relativt liten andel av jobben påverkas

Av tabell 3 kan vi utläsa att ca 8 500 industrivarsel har lagts för flytt av produktion utomlands mellan 2002 och 2004. Detta motsvarar ett årligt genomsnitt på ca 2 800 varsel per år. Antalet varsel har varierat mellan 2 400 och 3 300 med en topp under 2003.

Flytt av industriproduktion sker till största delen, hela 74 procent, inom EU länderna.

Tabell 3

Antalet varslade personer på grund av flytt utomlands inom industrin efter region och år

Number of layoffs due to international relocation, by region and year

Region	Antal varslade personer				
	2002	2003	2004	Genomsnitt	Totalt
Inom EU	1 430	2 389	2 458	2 092	6 277
Utom EU	977	946	301	745	2 234
Totalt	2 407	3 335	2 769	2 837	8 511

Som en jämförelse kan man från varselstatistiken utläsa att antalet varsel som lagts inom industrin i genomsnitt uppgått till ca 21 000 per år under 2002–2004. Det innebär att antalet varsel inom industrin för flytt utomlands utgör ca 14 procent av alla varsel. För hela perioden 2002–2004 kan vi se att det totala antalet varsel

motsvarar ca 1,1 procent av arbetskraften inom industrin, som 2001 uppgick till 740 000 anställda. I genomsnitt har 0,4 procent av de sysselsatta inom industrin varslats för flytt utomlands mellan åren 2002 och 2004, dvs. ungefär ett jobb av 250.

I denna studie har vi valt att förlita oss på uppgifter om företagens varsel. Ambitionen var från början att mäta verkliga sysselsättningsminskningar men det visade sig svårt, eftersom även andra händelser inträffar i företagen under samma period som man lägger varslat för flytt av produktion utomlands. Till exempel kan delar av produktionen flytta till ett annat arbetsställe inom landet eller en naturlig nedtrappning av den lokala verksamheten ske. Den genomsnittliga sysselsättningsminskningen i bolag som valt att flytta sin produktion utomlands var dock 3 308 per år under perioden 2002–2004, dvs. något större än antalet varsel för flytt av produktion utomlands.

Tabell 4**Sysselsättningsminskning på grund av flytt utomlands inom industrin efter region och år***Reduction of employment due to international relocation, by region and year*

Region	2002	2003	2004	Genomsnitt	Totalt
Inom EU	2 363	2 837	2 183	2 461	7 383
Utom EU	1 073	1 186	282	847	2 541
Totalt	3 436	4 023	2 465	3 308	9 924

Det totala antalet personer som till slut blev uppsagda på grund av flytt av produktion utomlands uppgick till i genomsnitt 2 312 personer eller 81 procent av det ursprungliga antalet varslade under perioden 2002–2004.

Tabell 5**Genomsnittligt antal uppsagda och varslade under 2002–2004 efter region***Average number of dismissals and layoffs, by region. 2002–2004*

Region	Uppsagda	Varslade	Andel
Inom EU	1 778	2 092	85
Utom EU	535	745	72
Totalt	2 312	2 837	81

Uppgiften om det genomsnittliga antalet varsel, 2 837, ligger ungefär mittemellan uppgifterna om sysselsättningsminskningen och antalet uppsagda personer.

Flytt av produktion gick främst till lågkostnadsländer

Mer än hälften av de varsel som motiverades av flytt av produktion avsåg lågkostnadsländer enligt tabell 6. Utflyttning till de här länderna motiverade ca 1 700 varsel årligen eller 0,23 procent av den totala industrisysselsättningen.

Bland lågkostnadsländerna var Kina den vanligaste destinationen för flytt av produktion. Andra viktiga destinationer fanns främst bland närliggande europeiska länder såsom Polen och de baltiska staterna men även Ungern.

Ungefär 8 procent av samtliga varsel som lades inom industrin berodde på att företaget valt att förlägga sin produktion till ett lågkostnadsland.

Tabell 6

Andel varslade personer för flytt av produktion utomlands inom industrin 2002–2004 efter land. Procent

Percentage of layoffs due to international relocation, by country. 2002–2004

Lågkostnadsländer (Genomsnittligt antal varslade per år 1 687)		Högekostnadsländer (Genomsnittligt antal varslade per år 1 150)		Totalt
Land	Genomsnittlig andel varslade (%)	Land	Genomsnittlig andel varslade (%)	
Kina	16	Finland	13	
Polen	14	Danmark	10	
Ungern	11	Tyskland	8	
Oidentifierade lågkostnadsländer*	7	Storbritannien	4	
Estland	7	Italien	1	
Litauen	2	Portugal	1	
Mexico	1	Belgien	1	
Tjeckien	1	Norge	1	
Lettland	1	Nederländerna	1	
Övriga	0	Övriga	0	
Totalt	59		41	100

*I länderfördelade tabeller i rapporten hänförda till Asien.

Cirka två femtedelar, eller 1 150, av samtliga varsel beror på flytt av produktion till högkostnadsländer. Det var främst närliggande länder såsom Finland, Danmark och Tyskland som produktionen flyttade till. Flytt av produktion till högkostnadsländer motsvarade 0,16 procent av den totala industrisysselsättningen 2001.

Flytt av produktion till högkostnadsländer återspeglade förmodligen främst beslut om omstrukturering och konsolidering av koncernen snarare än att söka lägsta produktionskostnad. Företag från andra länder kan välja att flytta till Sverige av samma skäl.

Flytt av produktion gick främst från stora arbetsställen

Det totala antalet anställda inom industrin uppgick till ca 740 000 anställda under 2001. Den största andelen av industrisysselsättningen återfanns på stora arbetsställen. Hela 45 procent av antalet anställda arbetade vid arbetsställen med fler än 200 anställda. I tabell 7 kan man vidare se att industrisysselsättningen årligen har minskat med 3 procent mellan 2001 och 2004. Den största minskningen har skett inom arbetsställen med fler än 500 anställda, där den genomsnittliga årliga minskningen varit 4,6 procent mellan 2001 och 2004. På mindre arbetsställen har sysselsättningen haft en årlig nedgång på endast 1 procent.

Det genomsnittliga antalet varsel för flytt av produktion uppgick till 0,4 procent av den totala industrisysselsättningen. Antalet varsel i förhållande till sysselsättningen ökade med storleken på arbetsstället. För arbetsställen med fler än 200 anställda uppgick det genomsnittliga antalet varsel för flytt av produktion till utlandet till ca 0,55 procent av industrisysselsättningen. För de allra minsta arbetsställena var motsvarande tal endast 0,09 procent. En förklaring till detta är att varselstatistiken inte fångar upp varsel för färre än fem personer.

Av tabell 7 kan man även utläsa skillnader i vart man flyttat sin produktion. Arbetsställen med fler än 200 anställda har i störst utsträckning valt att förlägga sin produktion till lågkostnadsländer, medan de med färre än 200 anställda oftare valt att förlägga sin produktion till högkostnadsländer.

Tabell 7
Genomsnittliga antalet varslade personer för flytt av produktion utomlands inom industrin under 2002–2004 efter storleksklass och land

Average number of layoffs due to international relocation, by size and country. 2002–2004

Storleksklass efter antal anställda	Total sysselsättning ¹			Genomsnittligt antal varslade personer, 2002–2004, i procent av 2001 års sysselsättning		
	2001	Andel	Genomsnittlig årlig variation ²	Lågkostnadsländer	Högekostnadsländer	Totalt
0– 49	210 541	28	-1,0	0,03	0,05	0,09
50– 99	94 214	13	-3,0	0,16	0,23	0,39
100–199	99 279	13	-3,4	0,12	0,33	0,45
200–499	129 450	17	-3,2	0,41	0,15	0,55
500–	207 848	28	-4,6	0,39	0,15	0,54
Totalt	741 332	100	-3,0	0,23	0,16	0,38

1) Uppgifterna är hämtade från Företagsregistret och undersökningen om Företagens ekonomi.

2) Uppgiften visar den genomsnittliga variationen i sysselsättningen mellan 2001–2004.

Utlandsägda arbetsställen var mer benägna att flytta produktionen

Av tabell 8 framgår att ca 7 procent av samtliga industriarbetsställen ägdes av internationella företag. Cirka 3 procentenheter av dessa var utlandsägda.

Hela 54 procent av varslen för flytt av produktion utomlands lades i utlandsägda företag. Motsvarande andel för svenskägda internationella företag var 38 procent och för övriga oberoende företag 8 procent.

Tabell 8**Andel varsel vid flytt av produktion utomlands inom industrin under 2002–2004 efter ägande***Percentage of layoffs due to international relocation, by type of ownership. 2002–2004*

Typ av ägande	Andel av totala antalet industriarbetsställen 2003	Genomsnittlig andel arbetsställen 2002–2004 som varslat för flytt utomlands
Utlandsägda företag	3	54
Svenskägda internationella företag	4	38
Övriga företag	92	8
Totalt	100	100

Tabell 9 visar att ca 79 procent av samtliga industriarbetsställen med fler än 100 anställda ägdes av internationella företag. Av dessa var ca 42 procentenheter utlandsägda.

De utlandsägda företagens andel av de varsel som motiverats av flytt till utlandet ökar från 54 till 67 procent om bara arbetsställen med fler än 100 anställda studeras. Det är tydligt att de utlandsägda arbetsställena är överrepresenterade bland dem som flyttat produktion utomlands.

Tabell 9**Andel varsel vid flytt av produktion utomlands inom industrin för arbetsställen med fler än 100 anställda under 2002–2004 efter ägande. Procent***Percentage of layoffs due to international relocation in workplaces with more than 100 persons employed, by type of ownership. 2002–2004*

Typ av ägande	Andel av totala antalet industriarbetsställen 2003	Genomsnittlig andel arbetsställen som varslat för flytt utomlands 2002–2004
Utlandsägda företag	42	67
Svenskägda internationella företag	37	28
Övriga företag	21	6
Totalt	100	100

Av tabell 10 framgår att ca 64 procent av sysselsättningen fanns inom arbetsställen som ägdes av internationella företag. Ungefär 33 procent av sysselsättningen återfanns inom utlandsägda företag. Det genomsnittliga antalet varsel som lagts för flytt utomlands i förhåll-

ande till den totala sysselsättningen inom utlandsägda företag var 0,8 procent och ganska jämnt fördelad mellan flyttning till lågkostnadsländer och högkostnadsländer. Inom de övriga arbetsställena var motsvarande andel endast 0,04 procent.

Tabell 10

Genomsnittligt antal varslade personer för flytt av produktion utomlands inom industrin under 2002–2004 efter ägande och land
Average number of layoffs due to international relocation, by type of ownership and country. 2002–2004

Typ av ägande	Antal sysselsatta inom industrin 2003	Genomsnittligt antal varslade personer p.g.a. flytt till utlandet 2002–2004 i procent av 2003 års sysselsättning		
		Lågkostnadsländer	Högkostnadsländer	Totalt
Utlandsägda företag	226 769	0,43	0,37	0,80
Svenskägda internationella företag	215 377	0,25	0,10	0,35
Övriga företag	250 290	0,03	0,01	0,04
Totalt	692 437	0,23	0,16	0,38

*Uppgiften är skattad i denna studie, således inte hämtad från officiell statistik.

Utlandsägda företag flyttade sin produktion utomlands oftare än svenska internationella företag. Av tabell 11 framgår att de dessutom i större utsträckning flyttade sin produktion till högkostnadsländer än vad svenskägda internationella företag gjorde. Det här resultatet är konsistent med idén att företag prioriterar sin hemmabas när de omorganiserar sig. När företagen vill ta bort något övertaligt arbetsställe, behåller svenska företag oftare sin produktion inom landet medan utländska företag, vilka oftast är europeiska eller amerikanska, är mer benägna att behålla sina arbetsställen i sitt hemland.

Tabell 11**Andel personer som varslats på grund av flytt till utlandet 2002–2004 efter ägande och land. Procent***Percentage of layoffs due to international relocation, by type of ownership and country. 2002–2004*

Typ av ägande	Genomsnittligt antal varslade personer, 2002–2004, i procent av 2003 års sysselsättning		
	Lågkostnads-länder	Högekostnads-länder	Totalt
Utlandsägda företag	53	47	100
Svenskägda internationella företag	72	28	100
Övriga företag	75	25	100
Totalt	59	41	100

Vissa branscher drabbas hårdare än andra

El-, elektronik- och optikbranschen sysselsatte 116 000 personer eller 16 procent av samtliga i industrin 2001. Sedan dess har den årliga sysselsättningsminskningen inom denna bransch varit 11,6 procent. År 2004 hamnade el-, elektronik- och optikbranschen endast på tredje plats bland de näringar som sysselsatte flest personer inom industrin.

Inom industrin är det endast fyra branscher som haft en sysselsättningsökning 2001–2004. Dessa branscher är mineralutvinning, jord- och stentillverkningsindustrin, stål- och metallindustrin samt transportmedelsindustrin.

El-, elektronik- och optikbranschen är en av de branscher som drabbats hårdast under 2002–2004 då det gäller flytt utomlands. I genomsnitt har det genomsnittliga antalet varsel som lagts inom branschen motsvarat 0,8 procent av sysselsättningen. Andra branscher med utflyttning på samma nivå var textil- och beklädnadsindustrin samt gummi- och plastvaruindustrin. Det finns alltså inte i svenska data någon tydlig tendens att det är lågteknologiska näringsgrenar som drabbats före andra.

Inom textil- och beklädnadsindustrin liksom jord- och stenvaruindustrin gick all flytt av produktion till lågkostnadsländer.

Tabell 12**Genomsnittlig antal varslade personer på grund av flytt av produktion utomlands inom industrin under 2002–2004 efter näringsgren och land***Average number of layoffs due to international relocation, by industry and country. 2002–2004*

Näringsgren	Total sysselsättning			Genomsnittligt antal varslade personer p.g.a. flytt till utlandet 2002–2004, i procent av sysselsättningen		
	2001	Andel	Genomsnittlig årlig variation	Lågkostnadsländer	Högekostnadsländer	Totalt
Mineralutvinning (SNI 10-14)	7 526	1	0,1	0,0	0,0	0,0
Livsmedelsind (SNI 15-16)	60 050	8	-1,5	0,0	0,2	0,2
Textil och beklädnad (SNI 17-19)	10 816	1	-4,8	0,8	0,0	0,8
Trävaruind (SNI 20)	35 874	5	-0,9	0,0	0,0	0,0
Massa och pappersind (SNI 21)	39 004	5	-1,5	0,0	0,0	0,0
Grafisk ind och förlag (SNI 22)	44 282	6	-3,9	0,0	0,1	0,1
Kemisk industri (SNI 23-24)	40 226	5	-0,8	0,0	0,2	0,2
Gummi, plastvaruind (SNI 25)	22 866	3	-0,4	0,6	0,2	0,8
Jord och stenvaruind (SNI 26)	17 112	2	1,7	0,3	0,0	0,3
Stål och metaltillv (SNI 27)	33 647	5	1,6	0,0	0,1	0,1
Metallvaruind (SNI 28)	77 021	10	-4,6	0,2	0,1	0,3
Maskintillvind (SNI 29)	95 459	13	-1,1	0,3	0,3	0,6
El, elektronik o optik (SNI 30-33)	115 834	16	-11,6	0,5	0,3	0,8
Transportmedelsind (SNI 34-35)	92 811	13	0,9	0,3	0,1	0,4
Möbel och annan tillv (SNI 36-37)	48 004	6	-2,0	0,1	0,1	0,2
Totalt	741 332	100	-3,0	0,2	0,2	0,4

Tabell 13 visar vilka utländska regioner produktionen i huvudsak flyttat till. El, elektronik och optik dominerade till samtliga regioner utom till Övriga EU, dit transportmedelsindustrin i huvudsak flyttade.

Tabell 13**Flytt av produktion under 2002–2004 efter land och huvudsaklig näringsgren***Layoffs due to international relocation, by country and main industry. 2002–2004*

Land	Genomsnittligt antal varslade per år	Huvudsaklig näring	Näst viktigaste näring	Tredje viktigaste näring
EU-15	1 126	El, elektronik och optik 30%	Maskintillverkning 25%	Livsmedelsindustri 12%
Övriga EU	967	Transportmedelsind 28 %	El, elektronik och optik 21%	Maskintillverkning 19%
Asien	699	El, elektronik och optik 52%	Maskintillverkning 20%	Metallvaruindustri 12%
Övriga	46	El, elektronik och optik 80%	Massa och pappers 14%	Maskintillverkning 6%

Småland har drabbats hårdast

Sysselsättningen inom industrin har minskat i landets alla regioner. Mest har sysselsättningen minskat i Stockholm, där den årliga minskningen inom industrin mellan 2001 och 2004 var 4,9 procent. Den region som klarat sig bäst under dessa år är Västsverige, där den genomsnittliga årliga sysselsättningsminskningen inom industrin var 1,7 procent.

Den region som drabbats hårdast då industriproduktionen flyttat utomlands är Småland med öarna. Här motsvarar det genomsnittliga årliga antalet varsel 0,7 procent av sysselsättningen. Trots att Småland ligger i topp ingår inte en av de stora utflyttningar som skett där under senare år, eftersom varslet på detta arbetsställe lades under 2001. Om dessa uppgifter hade ingått, hade andelen av sysselsättningen i regionen varit 1,0 procent.

En region som klarat sig väl från flytt av produktion till utlandet är Övre Norrland. Där motsvarar det genomsnittliga årliga antalet varsel endast 0,1 procent av sysselsättningen.

Inom fyra regioner, Norra Mellansverige, Mellersta Norrland, Småland och Västsverige, dominerade lågkostnadsländer som destination för flytt av produktionen. I Stockholm, Sydsverige och Övre Norrland dominerade flytt till högkostnadsländer.

Tabell 14**Genomsnittligt antal varslade personer på grund av flytt av produktion utomlands inom industrin under 2002–2004 efter region i Sverige och land***Average number of layoffs due to international relocation, by region of Sweden and country. 2002–2004*

Region	Total sysselsättning		Genomsnittligt antal varslade personer, 2002–2004, i procent av 2001 års sysselsättning		
	2001	Genomsnittlig årlig variation	Lågstkostnads-länder	Högkostnads-länder	Totalt
Stockholm	102 132	-4,9	0,1	0,3	0,3
Östra Mellansverige	132 761	-3,9	0,2	0,2	0,4
Sydsverige	103 189	-2,3	0,1	0,2	0,3
Norra Mellansverige	76 219	-2,7	0,3	0,1	0,5
Mellersta Norrland	25 761	-3,8	0,4	0,0	0,5
Övre Norrland	35 145	-2,0	0,0	0,1	0,1
Småland med öarna	97 866	-2,9	0,4	0,3	0,7
Västsverige	168 259	-1,7	0,2	0,1	0,3
Totalt	741 332	-3,0	0,2	0,2	0,4

Massuppsägningar står för en stor andel

En massuppsägning är enligt vår definition ett varsel som berör fler än 100 anställda.

I genomsnitt har 41 varsel lagts för flytt av produktion utomlands under 2002–2004. Två tredjedelar av antalet personer varslades vid massuppsägningar. En stor del av massuppsägningarna har motvarats av flytt av produktion till lågkostnads-länder.

Tabell 15**Genomsnittligt antal varsel och varslade för flytt av produktion utomlands inom industrin under 2002–2004 efter varslets storlek och land***Average number of layoffs due to international relocation, by size of the layoff and country. 2002–2004*

Varslets storlek	Genomsnittligt antal varsel och antal varslade 2002–2004						
	Lågkostnads-länder		Högekostnads-länder		Totalt		
	Antal varsel	Antal varslade	Antal varsel	Antal varslade	Antal varsel	Antal varslade	Andel varslade
0– 9	3	20	4	25	6	45	2
10–19	3	47	5	70	9	117	4
20–49	5	166	5	166	10	332	12
50–99	3	237	4	277	8	515	18
100–	4	1 217	4	612	8	1 828	64
Totalt	19	1 687	22	1 150	41	2 837	100

Av samtliga arbetsställen som varslade för flytt av produktion utomlands var det 40 procent som två år efter varslet hade upphört att existera.

Vad är motivet till att arbetsställena flyttar utomlands?

I en tidigare studie (SiF 2004) framkom att de främsta motiven till flytt utomlands för småländska företag var att man ville nå lägre kostnader följt av att man ville komma närmare marknaden. I AMS varselstatistik finns förutom orsakskoden flytt av produktion ett antal andra orsakskoder såsom lönsamhet, rationaliseringar, avsättningssvårigheter och konkurs. I tabell 16 redovisas statistik över de arbetsställen som flyttat utomlands och i vilken utsträckning de har angivit andra orsakskoder i AMS varselstatistik.

Tabell 16
Andra orsaker till varsel än flytt av produktion till utlandet. Procent
Reasons for layoffs other than international relocation. Percent

Alternativ	Andel arbets- ställen
Lönsamhet	34
Rationaliseringar	26
Avsättningssvårigheter	6
Konkurs	0
Annat	11
Inget ytterligare alternativ	23
Totalt	100

Hela 34 procent av de arbetsställen som angivit flytt av produktion till utlandet har även angivit lönsamhet som ett andra skäl till att företaget varslar personal. Rationaliseringar har angivits som andra orsak av 26 procent av de arbetsställen som flyttat sin produktion utomlands.

Det är dock endast 6 procent som tyckte att de har avsättningsvårigheter för sina produkter på den svenska marknaden.

Jämförelse med Frankrike

I Frankrike genomfördes under 2005 en liknande studie (Aubert & Sillard 2005) av antalet förlorade arbetstillfällen inom industrin på grund av flytt av produktion till utlandet under åren 1995–2001.

Flytt av produktion till utlandet berörde i genomsnitt 13 500 jobb per år i Frankrike, vilket motsvarade en årlig andel på 0,35 procent av industriarbetstillfällena. Denna studie har kommit fram till liknande resultat, nämligen att antalet varsel för flytt utomlands motsvarade 0,4 procent av industrisysselsättningen 2002–2004.

I Frankrike gick ca 40 procent av flyttarna till lågkostnadsländer, medan ca 60 procent gick till högkostnadsländer. Motsvarande uppgifter för Sverige var det omvända, dvs. 60 procent av produktionen flyttade till lågkostnadsländer. Det land som franska företag i störst utsträckning flyttade sin produktion till var, liksom de svenska, Kina. Men på samma sätt som i Sveriges fall gick en stor del av produktionsflyttarna från Frankrike till närliggande länder såsom Spanien, Italien och Tyskland.

Förklaringen till att Sverige i större utsträckning än Frankrike har flyttat sin produktion till lågkostnadsländer är förmodligen att Sverige har fler lågkostnadsländer som grannar.

I både Sverige och Frankrike är det vanligare att de utlandsägda företagen flyttar sin produktion än de inhemskt ägda internationella företagen. De huvudsakliga skillnaderna mellan fransk och svensk flytt av industriproduktion ligger i vilka branscher som påverkas. En förklaring till detta kan givetvis vara att länderna specialiserat sig inom olika branscher. I Frankrike är beklädnadsindustrin den bransch som varit mest utsatt för flytt av produktion. I Sverige är el-, elektronik- och optikindustrin den näring som varit mest utsatt. Den svenska beklädnadsindustrin har däremot redan varit utsatt för strukturomvandling under 1970- och 1980-talen.

El-, elektronik- och optikindustrin utsatt för omstrukturering

I detta avsnitt studerar vi flytt av produktion *både inom och utom landet* efter bransch. Sett till den totala bilden av flytt av produktion inom och utom landet, är det branscherna för textil och beklädnad samt el, elektronik och optik som är mest utsatta. Det genomsnittliga antalet varsel som beror på flytt uppgår till 4,5 procent av den totala sysselsättningen inom branschen för el, elektronik och optik. Denna näringsgren följs tätt av textil- och beklädnadsindustrin. Det är också dessa två branscher, tillsammans med trävaruindustrin och jord- och stenvaruindustrin, som är mest utsatta för flytt inom landet.

Det genomsnittliga antalet varsel som beror på flytt uppgick till hela 2,8 procent av den totala industrisysselsättningen.

Tabell 17
Genomsnittliga antalet varslade för flytt av produktion inom industrin under 2002–2004 efter näringsgren

Average number of layoffs due to relocation, by industry. 2002–2004

Näringsgren	Total sysselsättning			Genomsnittligt antal varsel som beror på flytt 2002–2004, i procent		
	2001	Andel	Genomsnittlig årlig variation	Inom landet	Utomlands	Totalt
Mineralutvinning (SNI 10-14)	7 526	1	0,1	0,7	0,0	0,7
Livsmedelsind (SNI 15-16)	60 050	8	-1,5	2,9	0,2	3,1
Textil och beklädnad (SNI 17-19)	10 816	1	-4,8	3,3	0,8	4,1
Trävaruind (SNI 20)	35 874	5	-0,9	3,3	0,0	3,3
Massa och pappersind (SNI 21)	39 004	5	-1,5	0,8	0,1	0,8
Grafisk ind och förlag (SNI 22)	44 282	6	-3,9	2,3	0,1	2,3
Kemisk industri (SNI 23-24)	40 226	5	-0,8	1,1	0,2	1,2
Gummi, plastvaruind (SNI 25)	22 866	3	-0,4	2,9	0,8	3,7
Jord och stenavrauind (SNI 26)	17 112	2	1,7	3,3	0,3	3,7
Stål och metalltillv (SNI 27)	33 647	5	1,6	0,7	0,1	0,8
Metallvaruind (SNI 28)	77 021	10	-4,6	2,8	0,3	3,0
Maskintillvind (SNI 29)	95 459	13	-1,1	2,0	0,6	2,6
EI, elektronik och optik (SNI 30-33)	115 834	16	-11,6	3,7	0,8	4,5
Transportmedelsind (SNI 34-35)	92 811	13	0,9	2,5	0,4	2,9
Möbel och annan tillv (SNI 36-37)	48 004	6	-2,0	2,2	0,2	2,4
Totalt	741 332	100	-3,0	2,5	0,4	2,8

Hur har det gått för de uppsagda personerna?

Här kommer vi endast att studera de personer som blivit uppsagda från arbetsställen som varslade personal för flytt utomlands under 2002. Därefter förflyttar vi oss två år framåt i tiden och undersöker var dessa personer fick sin huvudsakliga försörjning under 2004. Resultaten framgår av tabell 18.

Tabell 18**Andel uppsagda personer i företag som varslat för flytt utomlands under 2002 efter deras huvudsakliga aktivitet 2004. Procent**

Percentage of persons laid off in enterprises that gave notice about moving abroad in 2002 by main activity 2004

Aktivitet	Andelen individer (%)
Anställda	60
Företagare	1
Arbetsmarknadspolitiska åtgärder	3
Arbetslösa	18
Förtidspensionerade	3
Pensionerade	2
Sjukskrivna	5
Studerande	3
Föräldralediga	1
Övriga (avlidna, utflyttade, ingen träff)	4
Totalt	100

Av de 2 407 personer som varslades under 2002 blev 1 883 uppsagda. Av de uppsagda personerna var det 61 procent som hade sysselsättning 2004. Av dessa 61 procent hade 60 procentenheterna en anställning och 1 procentenhet var företagare. Av de uppsagda personerna var det 21 procent som fortfarande var arbetslösa eller fanns i arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

De uppsagda i Stockholm har klarat sig bäst

Av de personer som blev uppsagda under 2002 var hela 82 procent inom Stockholmsregionen reguljärt sysselsatta. I Norrland återfanns närmare hälften av de uppsagda i arbetslöshet eller inom arbetsmarknadspolitiska åtgärder. I Småland med öarna, som är den region som drabbats hårdast av industriutflyttningar, återfanns 66 procent inom reguljär sysselsättning.

Tabell 19**Andel uppsagda personer i företag som varslat för flytt utomlands under 2002 efter region och huvudsaklig aktivitet 2004. Procent***Percentage of persons laid off in enterprises that gave notice about moving abroad in 2002, by region of Sweden and main activity 2004*

Region	Anställda, företagare	Arbetslösa, arbetsmarknadsåtgärder	Sjukskrivna, förtidspensionerade	Övriga	Totalt
Stockholm	82	10	4	4	100
Östra Mellansverige	59	24	11	6	100
Sydsverige	53	23	14	11	100
Norra Mellansverige	46	28	8	18	100
Norrland	35	46	4	15	100
Småland med öarna	66	15	8	11	100
Västsverige	53	25	6	16	100
Totalt	61	21	8	10	100

Fakta om statistiken i denna artikel finns i slutet av publikationen.

